

2016:202

ANTIKVARISK MEDVERKAN

ÖSTRA HARGS KYRKOÅRD

REPARATION AV BOGÅRDSMUREN

ÖSTRA HARGS KYRKOÅRD
ÖSTRA HARGS SOCKEN
LINKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Östra Hargs kyrka och kyrkogård ligger i det öppna landskapet söder om sjön Roxen, ca 1 mil nordöst om Linköping. Söder om kyrkogården ligger flera skolbyggnader och norr om kyrkogården ligger Hargs flera ryttmästareboställe.

Östra Hargs kyrka och kyrkogård från väster. Foto i Östergötlands museums samlingar.

Östra Hargs kyrka uppfördes under 1100-talets andra hälft med ett långsträckt långhus och smalare kor med absid. År 1751 förlängdes långhuset åt väster. Kyrkan präglas idag framför allt av en genomgripande om- och tillbyggnad som skedde 1885, då bl a tornet tillkom. Huvudingången är via vapenhuset i söder, men en ingång finns även på tornets södra sida. Från den södra kyrkogårdsgrinden leder en gång fram till vapenhuset. Kyrkan ligger i kyrkogårdens nordvästra hörn.

Enligt en lantmäterikarta från 1772 hade kyrkogården då i stort sett samma utseende som idag. Liksom idag är två ingångar markerade, en i väster och en i söder. Den södra ingången verkar dock inte vara placerad på samma ställe som dagens grind.

Muren runt kyrkogården utgörs till största delen av en stödmur. Stödmuren i väster och delar av södra muren är uppbyggd av klivna och råhuggna stenblock som ligger i relativt regelbundna skift. En del sten har spår efter skjut- och klivsöm. Västra muren är ca 1,2 m hög och den södra muren ca 1,2 – 2 m hög.

Västra murens södra del med kluven och bearbetad sten.

Södra murens västra del är uppbyggd som den västra muren. I bilden syns en sten med klyvsöm.

Den södra murens östra del är lagd med ett mer varierat stenmaterial och övergår i östra muren, som i vissa partier är lagd med obearbetad sten.

Den östra stödmuren är ca 1,5 - 2,0 m hög, mer oregelbunden och innehåller partier med obearbetad sten och partier med kluven sten. Norra muren är till största delen en fullmur, ca 1,3 m bred och består av stora obearbetade och kluvna stenblock med en del spår efter skjutsöm. Murhöjden avtar mot väster där muren övergår till en stödmur. Den äldsta bogårdsmuren finns kvar i den norra kyrkogårdsmuren. (Bogårdsmurar i Linköpings stift. 2004)

T v: Norra murens östra del från insidan. Det är en fullmur med enstaka stenar med skjutsöm. T h: Norra murens västra del från utsidan. Här är muren en stödmur med större andel kluven sten än i östra delen.

T v: Gången från västra grinden är kantad med murar i fallande höjd. Murarna är lagda med bearbetad gråsten och kalkstensskivor. T h: Innanför torningången står ett runstensfragment som hittades i bogårdsmuren på 1940-talet.

År 1948 hittade man ett runstensfragment i östra muren, ungefär 8 m söder om nordöstra hörnet. Fragmentet står i dag innanför torningången.

Tidigare kända renoveringsarbeten

-

Kulturhistorisk bedömning

Liten landskyrkogård främst präglad av sin ombyggda romanska kyrka, kyrkogårdsmur, rest av trädkrans och häcksystem i det inre. Kyrkans läge i kyrkogårdens nordvästra hörn och en jämförelse med kartmaterial från 1700-talet visar att kyrkogården troligen har en äldre, möjligen medeltida omfattning.

Gravvårdarnas utbredning bär spår av ståndsindelning med köpegravar i det yttre och linjegravar i det inre. Enstaka vårdar av kulturhistoriskt intresse.

Kyrka och kyrkogård är skyddade enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Åkerbo församling, Svaltingvägen 1, 585 64 Lingham.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Muntligt tillstånd till igångsättning.

Tidsperiod

September-november 2015.

Problembild / skadebild

Några murskador, framför allt i östra murens södra del och norra murens östra del. På vissa mursträckor behövde skolningen förbättras.

Målsättning med projektet

Renovering av bogårdsmuren med behållande av de olika delarnas karaktär.

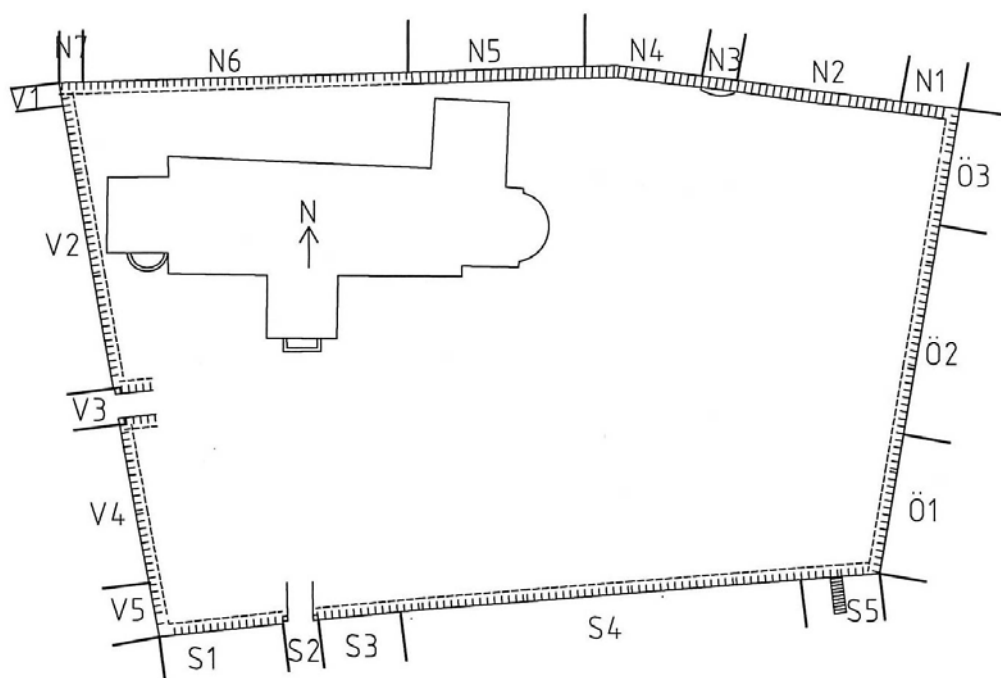
Arbetsbeskrivning

Östra Harg. Renovering av bogårdsmurar 2013. Beskrivning av kyrkogården, beskrivande text som kompletterar ritningar och teknisk beskrivning samt ritningar. Fredriksson arkitektkontor AB, Norrköping.

Teknisk beskrivning. Åkerbo församling. Renovering av bogårdsmurar. Förfrågningsunderlag 2013-10-16.

Administrativa föreskrifter. Åkerbo församling. Renovering av bogårdsmurar. Förfrågningsunderlag 2013-10-16.

Resultat

Översikt med indelning av muren efter åtgärd. Fredriksson arkitektkontor AB, 2013-09-01.

Genomförda arbeten

T v: Södra muren har bara skolats i mindre omfattning. T h: En stor del av östra muren åtgärdades enbart med skolning.

Större delen av södra muren behövde inte åtgärdas och ett par mindre partier, S3 och S5, har enbart skolats i mindre omfattning. På den östra muren plockades den södra delen ner och lades om, en större sträcka mitt på muren skolades i mindre omfattning, Ö2, och den norra delen åtgärdades större delen genom att muren trycktes på plats. Tre partier av norra muren, N1, N3 och N5, samt nordvästra hörnet, plockades ner och lades om. I övrigt skolades muren om i mindre omfattning. I arbetsbeskrivningen, se ovan, poängteras norra murens karaktär som sätter prägel på den norra delen av kyrkogården och som medför att man här

ställer lägre kvalitetskrav när det gäller utförandet. ”i stället ska här karaktären i just denna del behållas fullt ut vilket innebär att muren läggs om med samma sten, men i en mer ordnad och stabil form.” Västra muren lämnades utan åtgärd, förutom det tidigare nämnda nordvästra hörnet och murens södra del. På de små murar som inramar västra gången justerades enbart överdelen.

Där stödmuren har plockats ner lades ett lager makadam, 32/64, som dränerande material. I de tekniska föreskrifterna anges fraktionen 16/32, men entreprenören har valt att gå upp i storlek. En geoduk skiljer makadam från bakomliggande jord.

Nordöstra murhörnet mot söder, respektive väster.

Sträcka N1, norra muren närmast nordöstra hörnet. Muren är en skalmur med en kärna av jord och småsten. I nordöstra hörnet övergår muren till en stödmur, se foto ovan.

Fotografierna visar insidan respektive utsidan av norra muren innan reparation. Källaren utanför muren hör till det f d ryttmästarebostället.

Norra murens östra del efter omläggning.

T v: Del av norra murens insida efter omläggning. T h: norra murens östra del, där muren har övergått till stödmur.

På en del av norra muren ligger undanplockade gravvårdar.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

-

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

I södra muren låg denna behuggna sten, som sannolikt har ingått i kyrkans medeltida murverk.

Stenen i den östra muren är återanvänd och har tidigare troligen suttit i en grindöppning.

Godkännande/slutbesiktning

Utfört arbete kan godkännas ur antikvarisk synpunkt med ett par kommentarer: På ett par ställen behövs bättre skolning, så att inte det nya fyllningsmaterialet är synligt. I nordvästra hörnet skevade muren något och där har den rätats upp genom att fler mindre stenar lagts under ett av de fyrkantiga blocken. Om möjligt bör man försöka hitta en annan lösning.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

SM Entreprenad AB i Söderköping.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Östra murens södra del efter omläggning.

Östra murens norra del. Här är själva murhörnet omlagt.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

2015-09-09 och 2015-11-09.

Fotodokumentation

Digital fotodokumentation förvaras på Östergötlands museum. Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum. 2015.

Källor

Bogårdsmurar i Linköpings Stift. Östergötlands län. Inventering, del 2.

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. 2004.

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2003. Östra Hargs kyrka. (Delrapport november 2003, kompletterad 2007.)

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering 2005. Östra Hargs kyrkogård.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Övrigt

-

Tekniska uppgifter

Lokal	Östra Hargs kyrkogård
Socken/stad	Östra Hargs socken
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	085 69 (8F 6j Luestad) och 085 79 (8F 7j Östra Harg)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	434/15
Öm projektnr	510877
Lst dnr	-
Uppdragsgivare	Åkerbo församling
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	September-november 2015

Dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2016:202